

УДК 37.017

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ

Бриль М. В.

У статті висвітлено основні елементи програмно-цільового підходу до формування системи цінностей сільської молоді, які базуються на концептуальних засадах духовного життя суспільства, ефективній діяльності суб'єктів влади, гармонійній співпраці державних органів, громадських організацій та наукових інституцій.

Ключові слова: програмно-цільовий підхід, стратегічний розвиток, сільська молодь, духовні цінності, державна політика, державна цільова програма, культура, мораль, світогляд.

В статье освещены основные элементы программно-целевого подхода к формированию системы ценностей сельской молодежи, которые базируются на концептуальных основах духовной жизни общества, эффективной деятельности субъектов государственной власти, гармонизации сотрудничества между органами власти, местного самоуправления, общественными организациями, а также научными учреждениями.

Ключевые слова: программно-целевой подход, стратегическое развитие, сельская молодежь, духовные ценности, государственная политика, государственная целевая программа, культура, мораль, мировоззрение.

The article elucidates the main elements of the program-and-target approach to the formation of the system of values in rural youth based on the conceptual foundations of the society's spiritual life, effective work of state authorities, public organizations and scientific institutions.

Key words: program-and-target approach, strategic development, rural youth, spiritual values, state policy, state target program, culture, moral principles, worldview.

Програмно-цільовий підхід є важливим інструментом здійснення державної політики формування духовних цінностей сільської молоді. Функціональне призначення такого управління визначене в ст. 119 Конституції України. У ній, зокрема, зазначається, що місцеві адміністрації на відповідній території забезпечують виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їхнього національно-культурного розвитку, підготовки та виконання відповідних обласних і регіональних бюджетів [3, с. 34].

Програмно-цільовий метод належить до найбільш сучасних способів управління. Його використання посилює спрямованість державного управління, забезпечує комплексність і безперервність соціально-економічних процесів у досягненні поставленої мети суспільного розвитку, є сукупністю певних елементів.

Програмно-цільовий метод – це сукупність дій, які спрямовані на узгодження цілей і завдань різних рівнів управління, а також часових періодів різної тривалості. Він дає можливість розглядати вирішення проблем як цілеспрямований процес, що передбачає: 1) поділ проблеми на складові частини; 2) виявлення узгодженості цих частин та їх взаємозв'язок; 3) установлення пріоритетів; 4) виділення провідної ланки в сукупності завдань; 5) визначення умов для їх комплексного вирішення.

Спрямованість у майбутнє, цільова орієнтація, динамічність і зворотний зв'язок – найважливіші характеристики такого управління. Вони органічно пов'язані з комплексним і системним підходом до формування системи цінностей сільської молоді.

Духовність особистості завжди була в центрі уваги філософів, психологів, педагогів, тому що саме її рівень складає загальну картину. Від цього значною мірою залежить основний вектор соціокультурного, економічного та політичного розвитку держави.

Духовна спрямованість особистості втілює інтереси, цінності, орієнтації та світогляд; наявність віри, надії, переконань, ідеалів та інших моральних правил поведінки та діяльності; волю, чуттєвість і світопереживання.

Аналіз поняття “духовність” свідчить про те, що найсуттєвішою його ознакою є внутрішньо багатий світ людини.

Духовна культура розглядається як інтегративна якість особистості, що відбиває наявність розвитку в неї сукупності культур (інтелектуальної, моральної, художньої, естетичної, екологічної, економічної, політичної, правової, фізичної, міжетнічних відносин, почуттів, праці); високого рівня рефлексивної свідомості, гуманістичного світогляду, соціокультурної поведінки.

Формування духовних цінностей сільської молоді передбачає переосмислення буття, визнання оцінки людини, духовно-морального сенсу її життя. Тому розвиток внутрішнього потенціалу сільської молоді стає одним із найбільш актуальних питань сьогодення.

У процесі здійснення державно-управлінського впливу на розвиток сільської молоді запропоновано систематизувати духовні цінності за такими групами: абсолютні, вічні; основні національні; громадянські; сімейного життя; особистого життя; екологічні. Такий підхід дає змогу більш чітко вибудовувати ієрархію цілей управління, у тому числі й державного, у сфері формування духовних вартостей сільської молоді.

Процес формування й розвитку сільської молоді розглядається як поєднання індивідуального та суспільного, що створює передумови для комплексного підходу до об'єктивного наукового дослідження проблем здійснення державного управлінського впливу в цій сфері. Він є саморегульованим, визначається взаємовідносинами та суперечностями між індивідами та соціальними об'єднаннями, які становлять структуру суспільства. Саморегуляція в цій галузі відбувається в органічному поєднанні зі свідомим, цілеспрямованим управлінням із метою відтворення, збагачення та розвитку духовно-ціннісної системи соціуму. В умовах суперечливого розвитку сучасного українського села свідоме та цілеспрямоване регулювання вартісних процесів з урахуванням об'єктивних законів суспільного розвитку набуває найбільшого значення.

Аналіз літератури показав, що в управлінській науковій думці відсутнє комплексне дослідження проблем державного управління процесом розвитку сільської молоді. Учені переважно обмежуються розкриттям лише окремих аспектів. Тому пропонуються такі етапи подальшої розвідки:

- аналіз об'єктивних чинників упровадження програмно-цільового державно-управлінського впливу на духовно-ціннісні процеси розвитку українського села, зокрема, кризових явищ гуманітарної сфери, з'ясування особливостей державної політики щодо розвитку вартісних основ українського суспільства, викладених у законодавчих актах, програмних документах, статистичних звітах;

- розробка моделі державного управління, в основі якої є програмно-цільовий метод формування та розвитку духовних цінностей українського села. Це передбачає обґрунтування концептуальних засад державного управління в цій сфері; визначення основних суб'єктів державної політики й напрямів їхньої діяльності; окреслення структури взаємодії в умовах сучасного державотворення; обґрунтування основних пріоритетів;

- прийняття й упровадження науково обґрунтованої стратегічної програми духовно-культурного розвитку, метою якої має стати забезпечення системності, комплексності та узгодженості дій органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо реалізації державної політики у формуванні та розвитку цінностей сільської молоді.

Трансформаційні процеси, які спостерігаються в українському суспільстві в останні роки, передбачають пошук нових підходів до вибору засобів та методів державного управління духовним розвитком нації. Складність цього виду впливу полягає, насамперед, у тому, що в ціннісній системі нації закладено весь істо-

ричний досвід українського народу, традиції та світоглядні уявлення, особливості соціальних відносин. Тому запорукою ефективного державного управління є, передусім, науковий підхід до визначення взаємозв'язку, взаємовпливу держави та історично сформованих духовно-ціннісних орієнтацій її громадян.

Аналіз наукової літератури дає можливість побудувати теоретичну модель, основною засадою якої є визнання державою пріоритетності розвитку духовної сфери сільських жителів, оскільки випереджальний поступ цієї складової створює об'єктивні передумови для просування вперед. Основними виступають загальні принципи державного управління та специфічні принципи розвитку духовної сфери суспільства.

Головним завданням держави на цьому шляху є створення та забезпечення оптимальних умов для повної духовно-ціннісної самореалізації сільської молоді. Принциповим буде врахування співвідношення національної специфіки системи цінностей суспільства й загальних закономірностей духовного поступу, поєднання національних та загальноцивілізаційних шляхів їх розвитку. Державно-управлінський вплив у цій сфері має бути спрямований не на уніфікацію ціннісної системи суспільства, а на забезпечення гармонійної взаємодії усіх органів влади, громадських організацій та наукових інституцій із метою формування консолідованого духовного простору нації.

Державне управління є складовою гуманітарної політики, суб'єктами якої є людина, держава, місцеве самоврядування, суспільство в цілому, політичні партії, соціальні групи, громадські організації, наукові інституції. Збільшення кількості суб'єктів такої політики, різноманітність способів, форм їхньої діяльності з упорядкуванням процесів, що відбуваються в гуманітарній сфері, є важливим чинником духовного збагачення суспільства.

Запорукою ефективної діяльності управлінської системи є відхід від адміністративних методів та всебічна співпраця з місцевим самоврядуванням, громадськістю й науковими закладами. Роль органів державної влади полягає в подоланні негативних тенденцій духовно-ціннісного розвитку молоді; правовій, матеріальній та фінансовій підтримці соціальних інститутів, які здійснюють значний вплив на духовне життя мешканців села; координації, узгодженості й конструктивності у взаємодії суб'єктів управління.

Одним із елементів ефективності вказаної системи є створення необхідних умов для забезпечення доступних та якісних публічних послуг населенню, зокрема сільському.

Як визначено в затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, "... існуюча в Україні система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреб суспільства. Функціонування такої системи в більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримки сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню якісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг, які надаються органами місцевого самоврядування, виконавчими органами, створеними ними установами та організаціями, далі – публічних послуг, що надаються на відповідних територіях" [4, с. 2].

У контексті даної Концепції передбачено вирішення зазначених вище проблемних аспектів та формування ефективних місцевих органів, які забезпечуватимуть надання якісних і доступних публічних послуг, створюватимуть сприятливу духовну атмосферу.

Духовно-ціннісна система українського народу формувалася протягом усього історичного розвитку й увібрала в себе надбання як язичницької, так і християнської культур. Саме в дохристиянський період унаслідок впливу землеробського способу життя сформувалися такі ціннісні пріоритети, як любов до землі, природи, праці, шанобливе ставлення до жінки. Такий економічний устрій зумовив формування у свідомості прагнення до малих суспільних утворень, перевагу власних інтересів над груповими, що дало поштовх для формування демократичних поглядів на природу влади та зумовило негативне ставлення до будь-яких проявів авторитаризму.

Прийняття християнства внесло корективи в розвиток ціннісної системи українського народу. Орієнтація у вартісних нормах змінюється з любові до природи на людинолюбність, людяність, альтруїстичність, що стало характерною особливістю, що вирізняла національну духовність протягом усього часу її існування.

Із втратою державності основними стрижнями духовного життя українського народу, зокрема села, стає збереження мови як основної цінності, традицій та звичаїв, що з часом трансформуються в боротьбу за національну незалежність.

У радянський період була спроба кардинально змінити традиційну систему вартостей українського народу шляхом знищення її ядра – передусім християнської моралі та насадження комуністичної ідеології. Така політика влади минула безслідно й практично призвела до ціннісного розколу, який ми переживаємо сьогодні.

Аналіз основних складових гуманітарної сфери з позицій духовно-ціннісного розвитку виявив кризові явища та суперечності. Їх причини – це наслідки тоталітарного минулого, що призвели до фіксації у свідомості радянських ідеологічних штампів, які суперечать національній системі духовних вартостей та гальмують суспільний розвиток. На початку становлення української державності була відсутня чітка стратегія духовного розвитку села; робилися спроби механічного відтворення традиційних ціннісних зразків без урахування загальносвітових глобалізаційних процесів та прагматизму в державній політиці; дотримувалися “залишкового” принципу в підході до розвитку сільської молоді протягом усього процесу державотворення. Фінансування гуманітарної сфери було недостатнім, що спричинило невідворотні втрати в матеріально-технічній базі духовної культури.

Це призвело до поглиблення ціннісної кризи, основними ознаками якої є існування розриву як за географічною ознакою, так і за віковою; порушення механізму духовної ретрансляції; негативних тенденцій у вихованні молодого покоління; зростання впливу зразків, орієнтованих на задоволення матеріальних потреб та почуттів; складної мовної ситуації; розколу православних церков тощо.

Тому програмно-цільовий підхід до формування та розвитку духовних цінностей сільської молоді має базуватися на таких концептуальних засадах:

- духовне життя суспільства – складна саморегульована система;
- ефективна діяльність суб'єктів державного управління можлива за умови комплексного та системного підходу до виконання поставлених завдань і врахування усіх суб'єктивних та об'єктивних факторів духовного життя;
- основна мета державної політики – створення належних умов для гармонійної та активної взаємодії органів влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, наукових закладів із метою формування об'єднаного духовного простору української нації;
- державна політика щодо формування та розвитку духовних цінностей сільської молоді враховує позитивні здобутки міжнародного досвіду.

Література

1. Берданова О. Стратегічне планування місцевого розвитку : практичний посібник / О. Берданова, В. Вакулєнко. – К. : ТОВ “Софія-А”, 2012. – 88 с.
2. Іордакі Н. А. Національне і загальнолюдське в становленні духовності особистості / Н. А. Іордакі // Науковий вісник. Серія “Філософія” / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ОВС, 2002. – Вип. 12. – 100 с.
3. Конституція України. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 56 с.
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247164339. – Назва з екрана.
5. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 р. № 1621/IV // ВВР України. – 2004. – № 25. – 352 с.